

KRÖNIKA

Den militanta islamismens

TEXT: NANCY HATCH DUPREE

ÖVERSÄTTNING: CHARLOTTE HJUKSTRÖM

När man diskuterar den militanta islamismen i förhållande till den afghanska kulturen, måste man studera den historiska kampen för att skydda islam (jihad) tillsammans med samtida regionala och internationella manifestationer av liknande natur. I dag har de militanta rörelser som förekommer utanför landets gränser kolliderat med militant verksamhet inne i Afghanistan, och det skapar nya utmaningar för den nyinstallerade regeringen.

Koranens grundläggande begrepp jihad inbegriper den inre strid som alla muslimer måste utkämpa för att följa islams lära, vilken i korthet föreskriver givmildhet, ödmjukhet, rättvisa, tolerans och i förlängningen en skyldighet att delta i den väpnade kampen när islam utsätts för hot. Få afghaner skulle ta risken att bli socialt utstötta genom att vägra hörsamma en maning till jihad. Trycket från familjen och samhället är en starkt motiverande faktor i de ofta mycket lokala drabbningarna.

Tidigare utbrott av jihad i Afghanistan har varit reaktioner på religiösa ledares uppmaningar att kasta ut inkräktare, såsom briter på 1800-talet, eller att störta regenter som varit alltför inställda på att införa reformer som betraktades som oislamiska, såsom kung Amanullah på 1920-talet. Dessa jihad var i grund och botten religionspolitiska aktioner. Motståndet mot de vänsterregimer som kom till makten 1978 och ledde fram till den sovjetiska invasionen följde de traditionella mönstren men hade också tydligt politiska avarter, vilket var ett brott mot den afghanska traditionen.

Studerar man historien bakom dessa senare uppror kan man konstatera att medelklassen, som hade skiftande social bakgrund och var välutbildad, värtalig och mycket motiverad, efter 1960-talets snabba ekonomiska och sociala framsteg kände sig motarbetad, eftersom den var utestängd från det verkliga beslutsfattandet på hög nivå. Irritationen växte, demonstrationerna ökade och klyftan mellan vänstergrupperna och islams väktare på högerkanten vidgades. Regeringens målmedvetna förföljelser efter störtandet av kung Zahir 1973 tvingade islamisterna att gå under jorden eller fly till Pakistan. Vänstern stannade kvar och tog över makten.

När islamisterna, varav många var influerade av det egyptiska Muslimska brödraskapet som försöker hantera den moderna världen genom att kombinera aktivism med en

reformistisk ideologi, kom till Pakistan bildade de politiska partier som hade ett nära samarbete med militanta pakistanska grupper med gamla och djupa rötter i pakistansk politik, i synnerhet i Nordvästra Frontprovinsen som gränsar till Afghanistan. De afghanska islamistpartierna, eller mujahedin (i folkmun kallade heliga krigare), uppmanades att inleda ett landsomfattande jihad. De mest extrema grupperna fick stöd, pengar och avancerade vapen av Saudiarabien, Pakistans militärkomplex via underrättelsetjänsten ISI, Iran och USA. Arabiska frivilliga anslöt sig till kampen via Muslimska brödraskapets kanaler.

Följden blev att de inledande, spontana, lokala revolutionerna snabbt drogs in i en väldig internationell operation, och den traditionella, inhemska bilden av jihad förändrades. Även om kriget fortfarande var insvept i jihad-retorik, blev huvudsyftet helt enkelt att besegra Sovjetunionen.

Den nya strategin sträckte sig långt bortom slagfältet och innefattade även att forma unga människors sinnen. Ett omfattande nätverk av madrassa (koranskolor) upprättades med stöd av såväl afghanska som pakistanska extremistpartier. Skolorna var starkt politiserade och fungerade som täckmantel för militära aktiviteter. Eleverna hämtades i stor utsträckning från de afghanska flyktinglägren i Pakistan. Läroplanerna hade en starkt extremistisk inriktning med tyngdpunkten på religiösa riter och farorna med att härma västerlandet, och de förde fram ideal som syftade till skapandet av en "sann islamisk stat". Läroböckerna var fyllda med rysshät för att underblåsa entusiasmen för jihad. De utexaminerade eleverna anslöt sig i stora mängder till jihadstyrkorna, som till exempel mulla Omar, som skulle komma att leda den rörelse som kallades talibanerna (ordagrant de religionsstuderande) från och med 1994.

Den utveckling som ledde till de puritanska talibanernas maktövertagande fick motståndet mot ockupationen att övergå i inbördeskrig. Sovjetunionen drog sig ur i februari 1989, men vänsterregeringen satt kvar till april 1992, då mujahedin intog Kabul. För första gången satt religiösa ledare vid regeringsmakten. Men i stället för att bygga upp en fungerande statsapparat inlät sig förgrundsgestalterna i motståndsrörelsens olika fraktioner i en fruktansvärd maktkamp som förstörde huvudstaden, ökade brotten mot de mänskliga rättigheterna, krossade lag och ordning och förlorade folkets respekt och lojalitet. Talibanernas kometkarriär mötte i stort sett inget motstånd.

Antalet arabiska islamister som på ett ganska slumpmässigt sätt anslöt sig till olika motståndsgupper mångfal-

betydelse i Afghanistan

digades efter det sovjetiska tillbakadragandet. Nätverket för rekrytering bestod till största delen av saudier, egyptier, algerier och pakistanier, men sträckte sig längre än så och omfattade även tjetjener och filippinier. De flesta var politiska aktivister som redan var upprörda över vad de uppfattade som territoriella och ideologiska intrång på islamiskt område. De blandade sig sällan med den afghanska befolkningen och var inte heller intresserade av samhällsbyggnad. Deras främsta intresse var att skaffa sig de kunskaper och erfarenheter de behövde för att kunna inleda jihad i sina hemländer eller utföra terroråd i Europa och USA.

Saudi arabien och andra arabländer var de främsta finansierarna av denna "arabiska invasion". Ett högkvarter i Peshawar som Usama bin Ladin övertog 1990, en föregångare till al-Qaida, underlättade deras verksamhet. När talibanerna intog Kabul 1996 hade situationen i Afghanistan blivit så kaotisk att talibanerna gav bin Ladin i uppdrag att organisera och hålla ordning på alla dessa utlänningar.

Efter hand började al-Qaidas inflytande väga tyngre än talibanernas. Det räcker med ett exempel: Beslutet att förstöra Buddhastatyerna i Bamiyan gick stick i stäv med mulla Omars tidigare befallningar om att skydda det förislamiska kulturarvet. Det tvingades igenom av extremister i hans regering som öppet samarbetade med al-Qaida, och det var den första dramatiska signalen om att det talibanska ledarskapet hade underkastat sig al-Qaidas manipulationer.

En ännu allvarligare spricka uppstod när Usama bin Ladin blev aggressivt anti-amerikansk efter kriget i Persiska viken på 1990-talet och började föra ut sin världsbild där hela den muslimska gemenskapen skulle enas i jihad. I detta syfte använde han Afghanistan som en tillflyktsort där han kunde träna upp terrorister. De flesta afghaner tyckte illa om denna förskjutning från Afghanistans nationella intressen till global islamisk solidaritet, och bin Ladins internationella kampanjer har aldrig fått något större genomslag i landet. Afghanerna hämtar sin styrka ur familjen; de har ingen förståelse för terroråd utanför landets gränser som utförs av rotlösa individer utan kontakt med sina egna lokalsamhällen och hemländer.

Afghanerna utkämpade ett befrielsekrig i jihads anda. De fick hjälp av en brokig samling grannar och beskyddare vars stöd bottnade i egna regionala strategier med illa dolda dagordningar som inte hade särskilt mycket att

göra med Afghanistans välfärd. Afghanistan blev en tummelplats för aktörer med vitt skilda ändamål. När Sovjetunionen rasade samman vändes västerlänningarnas intresse åt andra håll, ända tills terrordåden mot dem själva fick dem att slå tillbaka med vrede och hämndlystnad i oktober 2001. Al-Qaida och talibanerna fördrevs, men de är långt ifrån någon förbrukad kraft. De uppfattas fortfarande som ett intressant alternativ, och den uppfattningen förstärks av besvikelsen över ouppfyllda förväntningar och provocerande uttalanden om världsomspännande planer som härstammar från Washington. USA:s hegemoni har ersatt sovjetkommunismen som det hot som måste undanröjas.

Afghanistans nya regering måste snabbt skaffa sig förtroende, visa förmåga att fatta självständiga beslut och modigt ta itu med folkets grundläggande behov – annars riskerar den att gynna sina extremistiska motståndare som kommer att fortsätta använda islam som mobiliserande faktor.

En särskilt oroande trend håller på att utvecklas bland de sysslösa ungdomar i Kabul som blivit beroende av de skickligt utformade webbplatser på Internet som extremisterna använder för att väcka hat och känslor av främlingskap. Bombardemanget av "e-jihad" är lätt att nå genom de begynnande nättjänster som är tillgängliga i huvudstaden. "Jag blir glad när jag ser videoklippen [av halshuggningar], för de visar muslimer som hämnas på sina ockupanter" säger en student vid Kabuls universitet. Informationsministern säger sig inte ha någon lösning. Att hitta lösningar är emellertid just den vision som behövs, om den bräckliga regeringen ska klara av den svåra väg som ligger framför den. ■

Nancy Dupree är författare och har under många års boende först i Kabul och sedan i Peshawar i Pakistan dokumenterat Afghanistan utveckling.